

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: СУЧАСНИЙ ДОСВІД СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

STRATEGIC PRIORITIES IN THE FIELD OF NATIONAL SECURITY: THE CURRENT EXPERIENCE OF THE UNITED STATES

Іващенко А.С., студент

*Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Наразі частина території України перебуває в стані тимчасової окупації Російською Федерацією, що стало поштовхом щодо перегляду проблеми, пов'язаної з курсом національної безпеки та визначенням нових пріоритетних напрямів її розвитку. Певним підґрунтям для початку вирішення даного питання є досвід Сполучених Штатів Америки у сфері управління сектором безпеки, який вже позитивно використаний іншими державами Європейського Союзу.

3 березня 2021 року на сайті Білого Дому було опубліковано доктринальний документ «Тимчасові стратегічні настанови у сфері національної безпеки», що висвітлює погляди, цілі та настрої адміністрації Дж. Байдена у сфері зовнішньої політики та національної безпеки і дає змогу побачити плани США на майбутнє, а також може бути взятий за приклад Україною для подальшого розвитку та вдосконалення системи національної безпеки. Так, автори документи приділяють значну увагу союзам, дипломатії, воєнному фактору, розвитку потенціалу для протидії новим гібридним загрозам, тероризму та зменшенню ролі ядерної зброї. Вищезазначені напрями діяльності мають на меті підготувати Сполучені Штати Америки до боротьби та протидії КНР і Російській Федерації, бо «і Москва, і Пекін доклали значних зусиль для посилення свого впливу на світовій арені».

Основний документ, що визначає напрями державної політики у сфері національної безпеки, а саме стратегії національної безпеки України, висвітлює зовнішньополітичні напрями держави, реформування та розвиток сектору безпеки й оборони, пріоритетні цілі, завдання та напрями державної політики у сфері національної безпеки. Для України важливим є відновлення миру, територіальної цілісності та державного суверенітету на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях України, а також на території Автономної Республіки Крим.

Можемо побачити, що Україна робить певні кроки щодо вдосконалення та розвитку системи національної безпеки, проте все ж таки потрібен час та більш масштабні зміни, щоб відповідати вимогам найрозвинутіших країн.

Ключові слова: національна безпека, стратегія, досвід США, сектор безпеки.

At present a part of Ukraine's territory is under temporary occupation by the Russian Federation which has provided an impetus for reconsidering the problem related to the national security course and determining new priorities of its development. The experience of the United States of America in the sphere of security sector management, which has already been positively used by other states of the European Union, is a certain reason to start solving this issue.

On March 3, 2021 a doctrinal document "Interim National Security Strategic Guidance" was published on the site of the White House. It highlights views, aims and moods of G. Biden's administration in the sphere of foreign policy and national security, and allows to see the plans of the USA for the future, and also can be taken by Ukraine as an example for further development and improvement of the national security system. Thus, the authors of the document pay considerable attention to alliances, diplomacy, military factor, development of capabilities for counteracting new hybrid threats, terrorism and reducing the role of nuclear weapons. The aforementioned lines of action aim to prepare the U.S. to fight and counter China and the Russian Federation because: "Both Moscow and Beijing have made significant efforts to increase their influence on the world stage".

The main document defining the directions of state policy in the sphere of national security, namely the National Security Strategy of Ukraine, defines state foreign policy directions, security and defense sector reforms and development, priority goals, tasks and directions of the state policy in the sphere of national security. Restoration of peace, territorial integrity and state sovereignty in temporarily occupied territories in Donetsk and Lugansk regions of Ukraine, as well as on the territory of the Autonomous Republic of Crimea is important for Ukraine.

We can see that Ukraine is taking certain steps to improve and develop the national security system, but it still needs time and wider scale changes to meet the requirements of the most developed countries.

Key words: national security, strategy, US experience, security sector.

Постановка проблеми. Сьогодні перед Україною постало питання щодо перегляду проблеми, пов'язаної з курсом національної безпеки та визначенням нових пріоритетних напрямів її розвитку. Поштовхом до змін є поява нових та існування вже відомих загроз, таких як тимчасова окупація Російською Федерацією частини території Грузії та України; мілітаризація Російською Федерацією тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь; перешкоджання Російською Федерацією вільному судноплавству в Чорному і Азовському морях; намагання Російської Федерації зберегти у сфері свого політичного впливу Республіку Білорусь, використання у власних інтересах конфлікту в Придністров'ї та інших «заморожених» конфліктів на пострадянському просторі; нарощування Російською Федерацією наступальних угруповань військ, розгортання нової ракетної зброї та проведення масштабних військових навчань на своїх західних кордонах і на тимчасово окупованих територіях України [1]. До актуальних проблем в управлінні сектору безпеки Стратегією національної безпеки України

віднесено: неефективність системи забезпечення національної безпеки і оборони України в контексті несформованості сектору безпеки України (як цілісного функціонального об'єднання, керованого з єдиного центру); інституційну слабкість, непрофесійність, структурну незбалансованість органів сектору безпеки і оборони; корупцію та неефективну систему державного управління [1]. Як ми бачимо, виклики та актуальні проблеми національної безпеки України потребують модернізації та оновлення управління сектору безпеки України з вивченням і залученням позитивних зарубіжних практик, насамперед країн-членів НАТО, а саме вивчення досвіду Сполучених Штатів Америки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вивчення зарубіжного досвіду у сфері національної безпеки і можливостей впровадження його в Україні приділяли увагу такі вчені, як В.П. Горбулін, Г. Пилипчук, Н.П. Матюхіна, О.М. Шевчук та ін. [2]. Так, А.Г. Мосейко та В.О. Негодченко з'ясували особливості досвіду Сполучених Штатів Америки щодо публічного адміністрування

у сфері національної безпеки [3]; О.С. Вонсович розкрив положення Стратегії національної безпеки США 2017 року в контексті підходів боротьби із пріоритетними викликами та загрозами [4]; Г.О. Швиданенко та Є.А. Бортнік дослідили положення Стратегії національної безпеки США в умовах змін глобального безпекового середовища [5]; Г.А. Гончаренко дослідила досвід Сполучених Штатів Америки в управлінні сектору безпеки [2] та ін.

Варто зазначити, що досвід США в управлінні сектору безпеки не був досить досліджений і розкритий, тому в межах актуальних нині проблем та загроз національній безпеці України є потреба його дослідження в рамках вирішення можливості застосування. Крім того, розвиток управління сектору безпеки активно відбувався в США, і більшість країн світу та держав-членів ЄС використали окремі законодавчі аспекти управління сектору безпеки США у своїх концепціях та програмах розвитку національної безпеки [2].

Мета статті – дослідити сучасні напрями національної безпеки США як можливі шляхи національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Найвищу силу у сфері управління сектором безпеки США після Конституції має такий нормативно-правовий акт, як Стратегія національної безпеки, яку затверджує Президент. За свідченням фахівців-безпекознавців, система забезпечення національної безпеки серед усіх країн світу найбільш досконало побудована в Сполучених Штатах Америки. Успішність такої побудови базується на нижченаведених особливостях. Дана система має військові переваги над будь-якою іноземною державою або групою держав, а також міцні союзницькі відносини із впливовими державами на міжнародній арені. А самим важливим є те, що США мають таку обороноздатність країни на найвищому рівні, яка дозволяє успішно протистояти будь-яким ворожим і руйнівним діям, що здійснюються відкрито або таємно [5, с. 448]. Одночасно її пріоритетами є національні інтереси з метою забезпечення як зовнішньої, так і внутрішньої політики держави. Зазначимо, що система забезпечення національної безпеки США почала створюватись ще у 1947 році підставі прийнятого Закону «Про національну безпеку» (National Security Act of 1947). Цей закон був основою засад реалізації інструментів для захисту інтересів США у світі. Система забезпечення національної безпеки вирішувала завдання наступального, а не оборонного характеру [8, с. 318]. Закон США «Про національну безпеку» передбачав утворення Департаменту оборони (Міністерства оборони), а в структурі управління збройними силами – Об'єднаного комітету начальників штабів усіх видів збройних сил держави. Також було запропоновано створення Ради національної безпеки – координаційно-розпорядчого органу державного управління, що здійснює оцінку й аналіз дипломатичної та розвідувальної інформації, а також доводить її до Президента США. Також було передбачено утворення і Центрального розвідувального управління [2].

Усі рішення в галузі національної безпеки приймає Президент США, повноваження якого визначені в Конституції США. Особливий статус у здійсненні політики національної безпеки має помічник Президента з питань національної безпеки, який виступає як координатор і основний радник Президента. Виконавчий апарат Президента США складається із 14–16-ти структур, що включають певні бюро і ради, в тому числі Раду національної безпеки США і Центральне розвідувальне управління з надання допомоги Президенту в реалізації політики з питань національної безпеки [7, с. 325]. Рада внутрішньої безпеки США (анг. United States Homeland Security Council) – ще один консультативний орган при Президентові США, створений у 2001 р., завданням якого є забезпечення координації всіх заходів, пов'язаних із національною безпекою, між виконавчими відомствами

та агентствами, а також сприяння ефективній реалізації всієї політики внутрішньої безпеки [2].

Неформальними учасниками системи забезпечення національної безпеки США є засоби масової інформації. А головною структурою в Раді національної безпеки США є Національне розвідувальне співтовариство США. Його основна функція полягає в забезпеченні керівництва країни достовірною інформацією для вирішення завдань зовнішньої політики, використання збройних сил, прийняття рішень у кризових ситуаціях, керівництва збройними силами [8, с. 210]. До структури розвідувального співтовариства входять: Центральне розвідувальне управління, Розвідувальне управління Міністерства оборони і Управління національної безпеки; розвідувальні сектори Державного департаменту, Міністерства юстиції, енергетики та казначейства; Національна розвідувальна служба і Центральний офіс з іміджу [3, с. 326]. Досліджуючи досвід США у сфері забезпечення національної безпеки щодо публічного адміністрування, вчений А.Г. Мосейко визначив основні риси в системі забезпечення національної безпеки в США і порівняв Раду національної безпеки США зі Службою безпеки України, при цьому виділив такі відмінності, притаманні США: 1) звернення до вирішення внутрішніх проблем США; 2) важливість національних цінностей та національної ідеї; 3) інформація розвідувальних органів США доводиться до всіх уповноважених структур, які відповідальні за прийняття рішень, та має адресну спрямованість; 4) положення Стратегії національної безпеки США присвячено окремим регіонам світу та надання переваги забезпеченню своїх національних інтересів у Європі та Євразії; 5) реалізовано ефективну координацію різних відомств у сфері забезпечення національної безпеки; 6) використання наукового потенціалу аналітичних центрів у формуванні політики у сфері національної безпеки і підготовці високопрофесійних кадрів для роботи в адміністрації Президента і апараті Конгресу [9, с. 150].

США зберігають традицію декларування принципів, цілей і напрямів роботи федерального уряду у сферах національної безпеки/оборони і зовнішньої політики шляхом публікації окремих доктринальних документів. Саме до такого типу документів варто віднести опублікований на сайті Білого Дому 3 березня 2021 року документ «Тимчасові стратегічні настанови у сфері національної безпеки» (Interim National Security Strategic Guidance). Автори документа представили своє системне бачення щодо того, на яких засадах має будуватися політика США у відповідних сферах, в яких умовах вона буде реалізовуватися і на які цілі/завдання буде спрямована [10].

«Тимчасові стратегічні настанови у сфері національної безпеки» зазначають, що світ стоїть на порозі побудови нового світового порядку. Тому США ставить собі за мету бути активним учасником розбудови нового світового порядку, спираючись на вже перевірені часом принципи (демократія і права людини, дипломатія і союзи, підтримання балансу сил у ключових регіонах світу, м'яка сила власного прикладу), що дає перевагу Сполученим Штатам Америки в конкуренції з іншими країнами. У документі йдеться про масштабні зміни в системі глобального управління для подолання проблем, які призвели до кризи старого порядку. США має на меті стати рушійною силою цього процесу та взяти на себе відповідальність щодо його очолення. «Росія залишається рішучою посилити свій глобальний вплив і зіграти руйнівну роль на світовій арені. І Пекін, і Москва вклали значні зусилля, спрямовані на перевірку сили США та перешкоджання нам захищати наші інтереси та союзників у всьому світі», – наголошують автори документа [10].

Так, з окреслення національних інтересів та ключових цілей політики починається розділ щодо пріоритетів у сфері національної безпеки. До таких інтересів автори

відносять: 1) захист безпеки американських громадян у найширшому розумінні; 2) розширення економічного процвітання і можливостей; 3) реалізацію і захист демократичних цінностей. До ключових цілей зовнішньої політики, реалізація яких дозволить забезпечити інтереси, відносять: 1) захист і розвиток джерел могутності США (народ, економіка, сектор національної безпеки та оборони, демократія); 2) заохочення сприятливого балансу сил у ключових регіонах, унеможливлення того, щоб вороги загрожували США та їхнім союзникам чи домінували в ключових регіонах; 3) забезпечення провідної ролі й розвитку стабільної відкритої міжнародної системи, яка збудована на міцних союзах, партнерстві, багатосторонніх інституціях і правилах [10].

Можемо сказати, що автори документа приділили значну увагу союзам і дипломатії, проте вони не забули й про воєнний фактор. Варто зазначити, що зроблено наголос на необхідні розумні інвестиції у воєнну силу, передбачається готовність захищати та відстоювати основні національні інтереси саме воєнною силою в разі необхідності. Проте, як зазначається в документі, для цього потрібно підтримувати бойову готовність та чітко розуміти, що збройні сили Сполучених Штатів Америки будуть добре озброєні та підготовлені, якщо виникне необхідність боротися з викликами Китаю чи Росії. Для цього потрібно провести оцінку структури, потенціалу, а також розміру збройних сил, беручи до уваги та аналізуючи суперників.

Варто зазначити, що окремо планується зберегти наголос на ролі сил спеціальних операцій в плані кризового реагування і протидії тероризму, а також розвивати потенціал для протидії новим гібридним загрозам. Регіонально у воєнному плані США визначають пріоритетом Європу і Індійсько-Тихоокеанський регіон в Євразії, при цьому фактично плануючи зменшити наголос на Близькому Сході. Окремо в документі йдеться про збереження пріоритету протидії розповсюдженню зброї масового знищення, попередження гонки озброєнь і посилення режимів контролю над озброєннями. Адміністрація Дж. Байдена декларує бажання зменшити роль ядерної зброї в системі оборони за збереження необхідного потенціалу ядерного стримування. Не заперечує вона й пріоритетну роль дипломатії щодо ядерних і ракетних програм Ірану і КНДР [10].

Згідно з документом економічна і торгівельна політика має будуватися з огляду на інтереси громадян, а не лише з точки зору загального збільшення корпоративних прибутків. Адміністрація Дж. Байдена зазначає, що США потребують соціального, економічного та політичного оздоровлення всередині країни для того, щоб мати змогу протистояти зовнішнім загрозам. Пріоритетними напрямками для оздоровлення країни будуть: 1) розвиток демократії; 2) покращення економіки і торгівельної політики; 3) кібербезпека; 4) боротьба із кліматичними змінами; 5) боротьба з пандемією COVID-19 та її наслідками; 6) розвиток науки та НДДКР. США має на меті оновити кадровий потенціал для того, щоб ефективніше боротися зі старими та вже новими загрозами, які потребують модернізаційних знань та навичок.

Вищезазначені заходи всередині країни та за її межами мають підготувати Сполучені Штати Америки для боротьби та протидії КНР, що визначається головним завданням американської політики у сфері національної безпеки. Автори тексту передбачають готовність США не тільки до боротьби з певними загрозами з боку КНР, але й до партнерства щодо спільних проблем та інтересів. Такі дії можливі й з Російською Федерацією, а саме щодо продовження дії договору про СНО-III, а також переговорів з Китаєм та РФ щодо військово-технологічних розробок.

На наш погляд, «Тимчасові стратегічні настанови у сфері національної безпеки» є першим документом, який висловлює наміри, погляди та цілі адміністрації Дж. Байдена у сферах зовнішньої політики та національ-

ної безпеки/оборони, що дає змогу зрозуміти плани США на майбутнє.

Відповідно до українського законодавства, а саме Закону України «Про національну безпеку України», стратегія національної безпеки України є основним документом довгострокового планування, яким визначаються основні напрями державної політики у сфері національної безпеки. Стратегія національної безпеки України розробляється за дорученням Президента України протягом шести місяців після його вступу на пост. Стратегія національної безпеки України визначає: 1) пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі, основні напрями державної політики у сфері національної безпеки; 2) поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов; 3) основні напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки; 4) напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони; 5) ресурси, необхідні для її реалізації [11].

В Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» зазначається, що реалізація пріоритетів національної безпеки забезпечуватиметься за такими напрямками: 1) відновлення миру, територіальної цілісності та державного суверенітету на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях України на основі міжнародного права; 2) здійснення міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів, спрямованих на припинення незаконної окупації Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополь; 3) продовження реалізації заходів з оборони та стримування, активного використання переговорних форматів та консолідації міжнародного тиску на Російську Федерацію як гарантії недопущення ескалації конфлікту з боку Росії, зменшення напруги та припинення Російською Федерацією збройної агресії; 4) використання всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України в протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності та державного суверенітету України; 5) розвиток відносин зі Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою, сусідніми та іншими державами, а також із міжнародними організаціями для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх впливу на Україну; 6) повна імплементація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та модернізація її параметрів там, де необхідно, за результатами всебічного огляду досягнення цілей Угоди відповідно до статті 481, з метою набуття повноправного членства України у Європейському Союзі; 7) розвиток особливого партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО; 8) посилення спроможностей Збройних Сил України, інших органів сектору безпеки і оборони; 9) сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір; 10) розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію освіти і науки, охорони здоров'я, культури, соціального захисту; 11) захист особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди; 12) забезпечення екологічної безпеки, створення безпечних умов життєдіяльності людини, зокрема на територіях, що постраждали внаслідок бойових дій, розбудова ефективної системи цивільного захисту; 13) посилення спроможностей національної

системи кібербезпеки для ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі; 14) розвиток державно-приватного партнерства [12].

У коментарі «Слово і діло» політичний експерт, керівник Центру військово-правових досліджень Олександр Мусієнко відзначив, що людиноцентричність у політиці національної безпеки відповідає загальноприйнятим європейським підходам, проте в українських реаліях необхідно балансувати з дотриманням національних інтересів [13].

Висновки. Стратегія національної безпеки США є основним документом у сфері управління сектором безпеки. Для Сполучених Штатів пріоритетним є захист національних цінностей, ідей, розвиток обороноздатності, внутрішня та зовнішня політика. «Тимчасові стратегічні

настанови у сфері національної безпеки», на нашу думку, для України мають позитивний характер. У документі зазначається про розвиток партнерства США з іншими країнами для боротьби з наявними загрозами, важливість Європи та її безпеки для США та необхідність оздоровлення країни зсередини. Маємо сказати, що для України стратегії національної безпеки США можуть бути своєрідним зразком для подальшого розвитку та вдосконалення всієї системи національної безпеки. З огляду на стратегії чинного Президента України можна сказати, що Україна робить певні кроки до вдосконалення та розвитку системи національної безпеки, проте країні потрібен час та більш глобальні зміни для того, щоб вона отримала можливість відповідати стандартам та вимогам найрозвинутіших країн світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05. 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 27.05.2020).
2. Гончаренко Г.А. Досвід Сполучених Штатів Америки в управлінні сектору безпеки. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 77. С. 100–107.
3. Мосейко А.Г., Негодченко В.О. Досвід Сполучених Штатів Америки щодо публічного адміністрування у сфері національної безпеки. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 323–329.
4. Вонсович О.С. Стратегія національної безпеки США 2017 р.: нові підходи щодо боротьби із пріоритетними викликами та загрозами. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 129. С. 332–334.
5. Швиданенко Г.О., Бортнік Є.А. Стратегія національної безпеки США в умовах змін глобального безпекового середовища. *International security in the frame of modern global challenges: collection of scientific works*. Vilnius, 2018. P. 446–455.
6. Єжеев М., Николаєнко С., Устименко О. Підготовка офіцерського корпусу та фахівців у сфері національної безпеки в США. Досвід для України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 2. С. 314–323.
7. Дудко І. Рада національної безпеки в системі зовнішньої політики США. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 156–166.
8. Кириченко І.О. Чинник «м'якої сили» у стратегіях національної інформаційної безпеки США. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 102 (1). С. 209–218.
9. Мосейко А.Г. Публічне адміністрування у сфері національної безпеки України : дис. ... на здоб. канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Запорізьк. нац. ун.-тет, Запоріжжя, 2019. 220 с.
10. Белесков М. «Тимчасові стратегічні настанови у сфері національної безпеки» адміністрації Дж. Байдена: ключові положення. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2021. С. 1–5.
11. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n2>
12. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
13. Мусієнко О. Стратегія нацбезпеки: які пріоритети визначив Зеленський. *Аналітичний портал «Слово і діло»*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/09/15/pogljad/polityka/stratehiya-naczbezpeky-yaki-priorytety-vyznachyv-zelenskyj>